

Salom i Alaix, dos catalans en l'última batalla alliberadora americana

Autor: Marc Pons

Data de publicació: 09-02-2024

Salom i Alaix, dos catalans amb una història personal diferenciada, serien els caps de la famosa batalla del Callao, per l'alliberament del Perú.

El Callao (virregnat espanyol del Perú); 23 de gener de 1826. Fa 297 anys. Després de més dos anys de combats i més de sis mil morts per efectes de les bombes i de les epidèmies; el tinent general Isidre Alaix i Fàbregas, cap de les forces colonials espanyoles, es rendia al general Bartomeu Salom i Borges, comandant de les forces alliberadores americanes; i li lliurava el Fuerte Real Felipe, l'última possessió espanyola al continent sud-americà. Havien caigut el Real Felipe, construït unes dècades abans per ordre del català Manuel d'Amat mentre era virrei del Perú (1761-1776) per defensar dels atacs corsaris i britànics, Lima —la capital virregnal situada, tan sols, a deu quilòmetres—; i el port del Callao, punt d'embarcament de la plata del Potosí, i que durant la darrera etapa colonial havia estat el símbol d'un poder terriblement extractiu.

El virrei Amat i els planols del Real Felipe. Font: Museu Nacional d'Art de Catalunya i Biblioteca Nacional de Catalunya.

Qui era Isidre Alaix?

L'estudi biogràfic d'Isidre Alaix i Fàbregas ha estat objecte d'un intens debat. La historiografia tradicional espanyola el feia nascut a Cadis el 1790 en una prestigiosa nissaga de militars. Però una investigació recent del basc José Ramon Urquijo, professor de la Universitat Camilo José Cela, investigador del CSIC i membre de la Real Acadèmia de la Història; situa el seu naixement en una família catalana "de escasos recursos"; i l'inici de la seva carrera, amb setze anys, en el "Primer Batallón de Cataluña", aquarterat a Barcelona; detalls que contradiuen la versió tradicional. Les dades del professor Urquijo ens permeten traçar un més que probable origen i perfil. Alaix procediria d'una família amb voluntat però sense força per donar un futur a tots els fills. Propietaris agraris catalans empobrits per les crisis de finals del XVIII.

Qui era Bartomeu Salom?

L'estudi biogràfic de Bartomeu Salom i Borges també ha estat objecte de controvèrsia. La versió tradicional el feia nascut el 1780 a Puerto Cabello, a la colònia de Veneçuela; fill d'una nissaga de militars d'origen canari. Però, recentment, l'investigador veneçolà Elvis López, membre de la Academia de la Historia de Veneçuela, revela que s'havia fet una interpretació simplista de la genealogia de Salom. El seu pare, Gabriel, no és el militar colonial nascut a Canàries de qui parla la història tradicional; sinó una altra persona amb el mateix nom, nascut a Mallorca, de professió "Contador Real"; i que pel cognom era, molt probablement, de la comunitat xueta mallorquina; els jueus conversos de les Illes, que després de segles de marginació (des del decret d'expulsió de 1492); havien aconseguit emigrar a l'Amèrica colonial i exercir oficis rellevants.

Ferran VII i el tinent general Alaix. Font: Museu del Prado i Galeria Militar Contemporània.

Què va passar a El Callao?

La batalla del Callao va ser un dels grans episodis bèl·lics de les guerres de la independència americanes. No tan sols perquè els espanyols van perdre la seva última possessió al continent sud-americà; sinó també perquè va ser la batalla més llarga i on es va cremar més munició de totes les batalles d'aquell conflicte a la costa del Pacífic: 718 dies, durant els quals —i des dels dos bàndols— es van disparar 10.000 bombes i granades; 30.000 bales de canó; i 50.000 bales de fusell. A l'interior de la posició espanyola Real Felipe, totalment aïllada (Lima havia estat alliberada el 5 de febrer de 1824); els 2.000 soldats colonials i els 1.000 milicians criollos que restaven dels 8.000 efectius inicials van resistir fins que les muralles del fort van cedir a l'artilleria alliberadora, formada per bateries que disparaven des de terra i des del mar.

Què hi feia Alaix en aquella batalla?

La investigació del professor Urquijo revela, també, que Alaix no procedia d'una tradició familiar militar. I aquest detall, a principis del segle XIX, era definitiu. A l'exèrcit espanyol (a diferència del francès en la mateixa època), l'ascensor social no existia. Llavors, la gran pregunta és: ¿com és possible que Alaix aparegui com el cap militar d'un dels bàndols en combat en una de les batalles decisives d'aquell conflicte? I la resposta ens la dona el mateix professor Urquijo, quan explica la meteòrica carrera d'aquell català. Poc després del seu ingrés a l'exèrcit espanyol (1806) va esclatar la revolta contra el règim del rei Josep I (mal anomenada "Guerra de la Independència") que va reunir la major part de l'exèrcit espanyol (1808). Alaix va guanyar els galons als camps de batalla, combatent en nom de l'arnat Ferran VII i de la religió.

Els generals Simon Bolívar i Bartomeu Salom. Font Palacio Legislativo de La Paz (Bolivia) i Palació Federal de Caracas (Veneçuela).

Què hi feia Salom en aquella batalla?

En canvi, Salom venia d'un món radicalment oposat. Quan a Caracas es va tenir notícia que Carles IV i Ferran VII havien venut la corona espanyola a Napoleó (en les mal anomenades Abdicacions de Baiona; maig, 1808); va esclatar un moviment anomenat Conjura de los Mantuanos, que rebutjava tant Josep I com Ferran VII; i que proposava la creació d'una gran república sud-americana. Aquest grup, format per les elits mercantils veneçolanes d'ideologia revolucionària, jugaria un paper cabdal en aquell escenari: seria el moviment alliberador pioner al continent sud-americà (s'anticipava dos anys a la proclama d'independència de Rio de la Plata, 1810); i seria el bressol de la figura més destacada d'aquell procés: Simón Bolívar. Els mantuanos i revolucionaris Bolívar i Salom farien junts la guerra i les independències.

Marc Pons

Podeu accedir a l'article original a través del següent enllaç:

https://www.elnacional.cat/ca/cultura/salom-alaix-catalans-batalla-alliberadora-americana_1038141_102.html